

# La guerra té futur

**L. Freedman,  
director del  
departament de  
Polemologia al  
Kings College de  
Londres, pensa  
que els conflictes  
armats  
continuaran.**



Al tombant d'aquesta dècada, la guerra freda s'ha clausurat oficialment amb una calorosa capitulació. Haver sobreviscut, sense conflictes majors, a més de quaranta anys de violent antagonisme entre superpotències, semblava una raó suficient per a l'alleujament col·lectiu. Així doncs, que aquest enfrontament hagi tingut un final tan pacífic ha reforçat l'optimisme general: les grans potències eren civilitzades! Si eren conscients de la necessitat de resoldre les seves diferències sense recórrer a la violència, a partir de llavors les potències menors només havien de seguir el seu exemple. El vent de la

història s'havia aixecat victoriosament contra la guerra total.

Però, evidentment, no contra totes les guerres. Les brutes guerres civils, la violència intercomunitària i, a vegades, els enfrontaments entre països del Tercer Món subsistirien. Potser els grans estats es veurien obligats a fer de policies per imposar un cert ordre... Tanmateix, quan Mikhaïl Gorbátxov va fer caure el teló d'acer, l'Oest semblava destinat a portar les directrius —si no políticament, almenys econòmicament i filosòficament— respecte de l'Est. A més, cap grup d'estats no era capaç d'oposar-se a la dominació internacional d'Occident. Des de llavors, les raons per témer conflictes com els que anteriorment havien ame-





ARXIU

### Guerra a l'ex-Iugoslàvia. És la prova que som lluny d'eliminar els conflictes armats.

naçat l'equilibri mundial semblaven descartades.

Per definició, el camp de les guerres totals no té límits. En l'era nuclear aquesta perspectiva ha pres proporcions esgarrifoses, tot i que amb milions de morts i societats senceres devastades, abans la realitat ja era prou esfereïdora. Fins i tot abans de la caiguda del Mur de Berlín, no es podia concebre la possibilitat que guerres tan alienadores es poguessin reproduir. I és sobre aquesta idea que reposava la política de defensa occidental, que consistia a confrontar la Unió Soviètica amb la tria següent: acceptar el *status quo* o bé enfrontar-se a un holocaust nuclear. L'OTAN duria a terme o no una amenaça com aquesta? Aquesta qüestió ha motivat nombrosos debats. Afortunadament, Moscou no ha intentat comprovar si es tractava d'una enganyifa. Les conseqüències d'un error de càlcul eren tan greus que han estat suficients per descartar qualsevol vel·leïtat de *casus belli*.

D'altra banda, la mateixa guerra freda ha simplificat la política internacional. Amb vista a l'amenaça comuna del comunisme, la majoria de les antigues "grans potències" s'han reagrupat sota una aliança que, alhora, ha creat les condicions favorables per a una cooperació econòmica i política cada cop més estreta. Aquest procés ha experimentat un èxit tan gran que avui dia és impensable que França i Alemanya renovin el seu antagonisme tradicional. Aquest és un dels triomfs de la Comunitat Europea més justament celebrats.

En un principi, el relatiu èxit econòmic del bloc occidental ha afeblit el repte ideològic del comunisme i després l'ha retornat contra si mateix. En no poder reivindicar més la legitimitat, el bloc soviètic s'ha enfonsat per voluntat prò-

pia, s'ha desarticulat més per la força de l'exemple que per la de les armes. Amb la posada en marxa de governs deliberadament encarats cap a l'Oest, la cooperació podia substituir els conflictes. Aquesta ha estat la gran esperança del començament de l'any 1990. Si des d'aleshores els estats comprenien que res no valia la pena perquè s'enfrontessin entre ells, era el moment d'encaixar els "dividends de la pau". Pel que fa als conflictes menors, el remei consistia a reforçar els mecanismes institucionals susceptibles de marcar un termini als litigis i de resoldre'ls en nom de la raó i el seny, recolzant-se en el consens diplomàtic reforçat per la pastanaga i el bastó econòmics.

Però sota una forma ingènua, aquesta eufòria només ha durat alguns mesos. A l'estiu de 1990 va esclatar la crisi del Golf, seguida d'una operació militar en massa organitzada per alliberar Kuwait. Tanmateix, la guerra del Golf ha donat lloc a una interpretació optimista, popularitzada, en aquells moments, pel president Bush i la seva promesa d'un "nou ordre mundial". El senyor Bush va presentar la resposta a l'agressió iraquiana com un exemple del que seria la conducta futura dels afers internacionals. Pertot arreu va convèncer els agressors que no els donarien l'oportunitat d'aprofitar els seus guanys adquirits de mala manera. Una relació constructiva entre els Estats Units i la Unió Soviètica va fer néixer l'esperança d'un acord eficaç de seguretat col·lectiva, esperança enaltida amb la creació de les Nacions Unides tot just acabada la Segona Guerra Mundial, tot i que aviat decebuda pel començament de la guerra freda.

Retrospectivament, l'Iraq va ser una prova ideal. La brutalitat del repte de Saddam Hussein el va aïllar en el pla polític, mentre que l'equilibri de les forces presents no deixava cap dubte sobre la victòria final (tot i que sí que en deixava alguns sobre els costos finals). La prova va ser decisiva i se'n van extreure les lliçons més optimistes. Era possible constituir una coalició sota la direcció de les Nacions Unides. Les grans potències no només havien demostrat que eren capaces de no barallar-se entre elles, sinó també que podien fer la guerra per imposar el respecte a les regles internacionals fonamentals, sense cedir a la temptació de conquerir i ocupar el territori de l'enemic. Evidentment, la força brutal encara era necessària, però almenys es podia aplicar amb mesura. En el marc de l'operació Tempesta del Desert, hi va haver la consciència que calia salvar els civils i els béns materials. Els objectius van ser triats amb prudència i aconseguits amb una precisió acceptable. Les sinistres prediccions que feien referència a pèrdues aclaparadores i destruccions generalitzades no es van arribar a complir.

Però aquesta idea d'un sistema operacional de seguretat col·lectiva s'ha sotmès a proves més difícils i molt més inquietants pel que fa a la

ENQUESTA

1. Què l'atrau del futur?  
2. Què li fa por del futur?



**Llorenç Planes** (president d'Unió Catalana):

1. Allò que m'atrau és el repte de les futures eleccions cantonals que se celebraran l'any proper a Catalunya Nord. Un resultat positiu ajudaria a la recuperació de la identitat catalana al nostre territori i desenvolupar lligams amb la Catalunya Sud.

2. El que em fa por és no superar la situació de crisi actual al nostre país. Em preocupa també l'atur dels joves, com també que l'economia del nostre país continuï depenent d'interessos aliens. També la pujada dels extremistes.

**Jesús Sancho Tello** (advocat):

1. Que hi haja vida digna per poder rebre una mort digna.
2. La falta de pau.



**Josep Lluís Carod-Rovira** (diputat per ERC al Parlament de Catalunya):

1. M'atreuen les possibilitats enormes d'utilitzar les noves tecnologies sense moure'm de casa i comprovar els canvis d'hàbits laborals, culturals, de lleure i gastronòmics que això comportarà. També tinc una curiositat morbosa per saber si existeix un ens polític anomenat Espanya, i quina forma física tindrà el mapa que el representi.

2. Em preocupa que la sofisticació tecnològica vagi acompanyada d'un uniformisme tan gran que, sobre la base d'un pragmatisme estúpid acabi fent desaparèixer les diferències culturals i lingüístiques dels diversos grups humans per concentrar-les en una pretesa cultura universal. I també que els humans siguem tan bèsties de continuar utilitzant com a argument irrefutable qualsevol forma de violència contra les persones i el nostre entorn físic.



**Muriel Casals** (economista):

1. M'atrau que les persones serem, seran, més lliures perquè la tecnologia permetrà satisfer les necessitats amb molt menys treball. Tindrem, tindran, més temps i recursos per conèixer millor els altres. Viatjar i comunicar-se serà més fàcil i tindran molt de temps per gaudir de l'art activament (tothom serà una mica artista) i passiva.

2. Que la lògica del benefici privat s'imposi sobre el sentiment de solidaritat. Que la reacció sobre alguna de les seves disfresses (la por i la rivalitat) aconseguixi de posar límits a la intel·ligència humana.

**Rosa Solbes** (periodista):

1. M'atrau la incògnita, la curiositat.
2. La cara fosca de la mateixa incògnita.



**Antoni Llena** (pintor):

1. No hi ha futur. Hi ha dues maneres d'especular amb el futur: la ciència-ficció i les profecies. La ciència-ficció no m'agrada, i les profecies, totes acaben dient el que més o menys sabem: que els fills, tot i no ser mai iguals als pares, acaben essent a la fi com dues gotes d'aigua. Per tant no és difícil de preveure que en el futur s'hi reproduiran els mateixos vicis del present.

2. No res.

gestió de conflictes futurs. Sens dubte, els canvis a l'ex-Iugoslàvia han constituït el desafiament més complex, però la rebel·lió a Iraq –després de l'alliberament de Kuwait– ja havia servit d'avís. Fins ara, les grans potències s'han esforçat per superar aquestes “proves” sota la protecció de les Nacions Unides, però només n'han obtingut resultats mitigats. En aquests casos, queda descartat qualsevol risc de guerra total: el problema, més que d'escala, és una qüestió de complexitat i durada. El detonador serà més aviat la violència intercomunitària o la descomposició d'un estat que no l'ocupació pura i simple d'un país per un altre.

**La fi de les colònies.** D'ara endavant, el conflicte tipus depèn de la feblesa d'un estat, lligat a la fragilitat de la societat civil sobre la qual ha estat construït, al subdesenvolupament de les seves estructures institucionals sovint incapaces de canalitzar i contenir les tensions polítiques, i als problemes de pobresa i d'adaptació econòmica. Aquests desavantatges poden provocar l'enfonsament dels sistemes, tot garantint el manteniment de la llei i l'ordre, i poden suscitar moviments secessionistes, és a dir, guerres civils obertes. Els estats més proclius a patir aquest tipus d'evolució combinen febleses estructurals amb un règim que, per naturalesa, és una font de divisió, perquè no representa més que una part de la comunitat. La proliferació dels estats febles és una conseqüència lògica de l'expansió de la comunitat internacional després de la descolonització. En el seu origen, les Nacions Unides es van constituir amb 50 estats membres; en l'últim cens, n'hi havia 183. Es tracta d'un procés que gairebé ha arribat a la seva fi amb l'esfondrament de l'imperi soviètic.

Però, en aquest aspecte, encara es poden trobar raons per mantenir-se optimista. Naturalment, la descolonització ha afluixat els lligams entre les antigues “grans potències” i nombroses regions del món. Avui dia, les guerres colonials no només són anacròniques –ja que no existeix cap territori habitable reivindicat que pugui suscitar l'ambició dels candidats imperialistes–, sinó que, fins i tot, les “guerres d'alliberament nacional” es fan estranyes. Existeixen alguns riscos d'enfrontaments permanents sobre la composició i la forma constitucional de nous estats, però, contràriament al que passava a l'inici del segle XX, les grans nacions no semblen gaire decantades a engrandir-se tot cordejant un bàndol o altre. L'Europa postcomunista no ha vist emergir aliances rivals a la recerca de nous membres.

Els principals estats –essencialment occidentals– ben segur que tenen interessos importants més enllà de la seva relació de veïnatge immediat, tot i que és estrany que aquests interessos puguin arribar a considerar-se com a “estratègics”. Antigament, una superpotència hauria vi-



ARXIU

gilat acuradament els jocs d'aliances, fins i tot en regions on no tingués un interès evident. Avui dia, encara existeixen certs interessos relacionats amb el comerç i les matèries primes, en particular el petroli, que poden ser considerats com a vitals; però un examen més aprofundit revelaria que es tracta d'interessos menys importants del que sembla. Quant a les raons estrictament nacionals que justifiquen el recurs a la força, cada cop es tomen més estranyes.

En absència d'imperatius estratègics urgents i tenint en compte els conceptes tradicionals que regeixen l'ordre internacional, hauríem pogut creure que els grans estats reposarien i durien a terme objectius pacífics. L'ordre antic donava prioritat al dret dels estats que va de l'oposició a una agressió armada a l'adhesió al principi de no ingerència en els afers interns; però aquest ordre antic ha estat malmès per la progressió constant dels drets de l'home i de les minories.

**El deure d'ingerència.** Durant els anys de la descolonització, mentre emergien nous estats sobre la base de fronteres arbitràries heretades dels temps imperials, els països implicats es van adonar que més valia no intervenir-hi o les impugnacions no acabarien mai. L'Organització de la Unitat Africana en va fer una regla d'or. Quan a Europa va començar la "descolonització comunista", el primer reflex va ser l'adopció de la mateixa regla, però en aquest cas es trobava en oposició amb el principi de l'autodeterminació, el reconeixement del qual avui dia està adquirit. Això mateix succeeix en circumstàncies en què és extraordinàriament difícil concebre com aquest principi podria desembocar de manera realista en un estat viable, o quan la seva aplicació té moltes possibilitats de provocar una reivindicació del mateix estil per part del grup temerós d'esdevenir una minoria desafavorida dins d'aquest nou estat. D'ara endavant, els estats multinacionals són considerats forta-

*“Els grans estats només entraran en acció si un principi fonamental es troba seriosament amenaçat, sense que per això deixin d'interessar-se en les conseqüències pràctiques d'un conflicte abandonat a la seva sort.”*

ment inestables, i la idea de *melting-pot* ('grosol de races') associada a una assimilació dins d'una cultura dominant és considerada sospitosa, fins i tot racista.

A l'Oest —en part per culpa del caràcter planetari i curiós dels mitjans de comunicació—, la idea de tancar els ulls a les formes brutals de repressió i persecució, únicament per salvaguardar la pròpia tranquil·litat, s'enfronta a una aversió creixent. Quan la política estrangera està guiada per imperatius morals, sempre corre el risc d'aplicar dos pesos i dues mesures i de conduir intervencions contraproductives. Encara que el principi d'inviolabilitat de fronteres reconegudes continuï sent sagrat, en la pràctica cada cop és més difícil de respectar, sobretot després d'admetre la idea que una minoria sotmesa a una opressió inacceptable té dret al seu propi estat.

**Desordres en cadena.** L'Oest considera el món d'aquesta manera, amb una absència generalitzada d'interessos estratègics i amb una visió moral confusa. Un es pot sorprendre de la repressió sistemàtica, la neteja ètnica i les imatges violentes de les guerres internes, sense veure's afectat directament. De cop, la resposta que cal donar a aquells que desafien indiscutiblement les normes eminentes del comportament polític planteja qüestions fonamentals pel que fa a la responsabilitat internacional.

Així, sigui quina sigui l'amargor de les víctimes de la violència, els trastorns que pateixen nombrosos estats febles no poden tenir conseqüències internacionals si tenen poques repercussions en el seu sistema estatal. Probablement, els conflictes molt allunyats dels principals centres polítics no desencadenaran la intervenció dels grans estats. Aquests només entraran en acció si un principi fonamental es troba seriosament amenaçat, sense que per això deixin d'interessar-se en les conseqüències pràctiques d'un conflicte abandonat a la seva sort.

El caos podria néixer a partir d'una crisi interna d'un país relativament important o que ocupés una posició estratègica, o bé a partir d'una sèrie de conflictes amb orígens diferents, però que comencessin a fusionar-se. Un grup ètnic podria ser políticament influent en un costat de la frontera i, alhora, víctima per l'altre cantó. Els riscos es podrien estendre als súbdits estrangers i a les fonts de matèries primeres, i els temors de capgiraments econòmics i d'emigracions en massa podrien augmentar.

Determinar en quin moment els desordres en cadena esdevenen massa perillosos requereix una anàlisi acurada. Probablement, l'interès consisteix més aviat a retenir el conflicte que a trobar-li una solució: si no es pot fer gran cosa per aturar els combats, almenys cal evitar que s'estenguin. Així, en una fase inicial, fins i tot els conflictes que tenen un interès internacional

potencial només poden atreure moderadament l'atenció exterior. Naturalment, amb l'absència d'amenaques directes, l'Oest posarà mala cara quan es trobi enmig de querelles sanguinolentes d'altres països. Tot i així, si res no s'intenta, la inestabilitat es pot estendre com ona expansiva.

Si els estats occidentals es distingeixen pels seus dubtes a l'hora d'intervenir, els estats febles, que senten la pressió d'una amenaça exterior, aniran a buscar protecció prop de les potències regionals més fortes. En un context com aquest, poden començar a dibuixar-se noves aliances, creant –com ho van fer anteriorment– un mecanisme propici per a l'extensió dels conflictes. A més, si l'Oest no pot ni vol emprendre una acció militar decisiva, és natural que aquells que se sentin vulnerables adoptin mesures per a defensar-se –i que els depredadors potencials es preparin a explotar la seva vulnerabilitat–. La força militar ja s'ha estès àmpliament des dels països tecnològicament avançats fins als països en vies de desenvolupament mitjançant el comerç d'armes, i aquesta situació té tots els símptomes de continuar sent així. Fa trenta anys, la diferència entre la capacitat militar dels uns i dels altres era immensa. El 1961, Gran Bretanya es va poder accontentar amb una rèplica a petita escala per resistir les pretensions iraquianes a Kuwait; el 1991, va ser necessària una operació multinacional massiva.

La guerra del Golf va demostrar amb certesa que en un combat regular els Estats Units i els seus aliats són els campions de la categoria dels pesos pesants. Poden anihilar tots els candidats, fins i tot aquells que han gastat un gran nombre de recursos en equipaments militars, i també poden fer ús dels seus avantatges materials, per minimitzar les seves pròpies pèrdues i etzibar cops mortals a l'enemic.

Però la gran majoria de les guerres no entren dins de la categoria dels pesos pesants; es distingeixen més per la seva durada i la seva violència que per l'armament. En certa manera, ofereixen una possibilitat d'intervenció occidental més gran quan es tornen enfrontaments oberts entre forces regulars. Les guerres civils, amb els seus combatents irregulars i les batalles de carrer, amb una confusió política anèmica i una recollida d'informacions anèmica, tenen amb què espantar els interventors exteriors. Les victòries decisives són rares i difícils d'obtenir. Fins i tot en cas d'èxit, el desplegament de tropes a llarg termini pot ser necessari per mantenir una pau fràgil.

**Guerres ecològiques.** L'Oest és conscient, no sense inquietud, que els seus avantatges podrien ser neutralitzats per la proliferació d'armes nuclears. No hi haurà embranzida per als estats que disposin d'estocs de míssils balístics, nuclears i d'armes químiques o biològiques. La guerra del Golf ho ha demostrat: aquesta ame-

naça no és predominant –mentre no sigui nuclear–, però eleva les exigències d'intervenció.

Una altra eventualitat és la que es deriva del desenvolupament de formes de guerra ecològica: mareas negres voluntàries, abocaments tòxics als cursos d'aigua i, fins i tot, de reactors nuclears. Durant la guerra del Golf, una simple al·lusió al que avui dia és més aviat una forma tradicional de terrorisme –atemptats contra les línies aèries internacionals– va ser prou per provocar una anul·lació en massa de les reserves de vol arreu del món.



ARXIU

*“Les guerres civils, amb els seus combatents irregulars i les batalles de carrer, amb una confusió política anèmica, tenen amb què espantar els interventors exteriors.”*

Sovint es considera que la futura evolució de la guerra està lligada a l'evolució de la tecnologia. És cert que hi ha possibilitats creixents que sorgeixin guerres anomenades de “precisió”. Es tracta d'una conseqüència de la revolució en el camp de la informació, de la mateixa manera que la transformació de la guerra al segle XIX va reflectir la revolució en els transports i la indústria. De totes maneres, és difícil de conduir una guerra de precisió en situacions incertes. Com la tecnologia, la guerra ha estat influenciada pel caràcter canviant del sistema estatal, inclosa la colonització i l'aparició de la societat en massa, i després la descolonització i la integració al comerç i les finances de l'Oest.

Mentre la guerra freda arribava a la seva fi, els comentaristes van evocar un període de transició abans d'un nou ordre internacional, tan estable com el d'abans però una mica més just. Es va creure que la situació s'estabilitzaria en un futur previsible. Però amb un sistema estatal tan complex i divers, i amb tantes desigualtats en riqueses i territoris, l'estabilitat només és una dolça esperança. El món no es calmarà mai, i és perquè hi ha ben poques probabilitats que un dia deixem d'estar turmentats per la guerra.

**Lauwrence Freedman**  
Traducció: Núria Gala